

Bijlage bij Kamerbrief Nederlandse inzet in de Sahelregio

De politieke en veiligheidssituatie in de Sahel

De politieke, humanitaire, mensenrechten- en veiligheidssituatie in de Sahelregio is de afgelopen tien jaar fors verslechterd en de impact van het geweld op de bevolking (91,1 miljoen mensen¹) is desastreus. In 2022 kwamen ten minste tienduizend mensen door geweld om het leven - het hoogste aantal in jaren.² In augustus 2023 waren bijna 3 miljoen mensen ontheemd in eigen land en waren er meer dan 1 miljoen vluchtelingen in de regio.³ In totaal zijn 24,6 miljoen mensen afhankelijk van humanitaire hulp.⁴ Zowel statelijke als niet-statale actoren begingen de afgelopen jaren veelvuldig mensenrechtenschendingen en het humanitair oorlogsrecht, waaronder standrechtelijke executies, bombardementen op burgerobjecten, conflict-gerelateerd seksueel geweld en ernstige misdaden tegen kinderen. Tenslotte staat het maatschappelijk middenveld onder druk, vooral in Mali en Burkina Faso. De vrijheid van media wordt ingeperkt en journalisten en activisten worden geregeld bedreigd.

Niger

Als gevolg van een machtsstrijd binnen de Nigerese politieke elite pleegde (een deel van) de Nigerese krijgsmacht op 26 juli jl. een staatsgreep in Niger. De grondwet werd buiten werking gesteld en de democratisch gekozen president Bazoum werd in hechtenis genomen. ECOWAS stelde in reactie dat het militair ingrijpen, om de constitutionele orde te herstellen en president Bazoum opnieuw te installeren, niet uitsluit. Ondanks diplomatieke inspanningen van ECOWAS en de VN blijft een politieke oplossing vooralsnog uit. Tegelijkertijd wordt een militaire confrontatie onwaarschijnlijker. De EU schaart zich achter de inspanningen van ECOWAS voor een diplomatieke oplossing en sprak zich uit tegen de junta. ECOWAS heeft algemene economische en financiële sancties opgelegd aan Niger; de EU heeft individuele sancties voorbereid, maar nog niet afgekondigd. De junta heeft de Franse ambassadeur uitgewezen en op verzoek van de junta zijn de Franse troepen inmiddels grotendeels uit Niger teruggetrokken.

Ondertussen verslechtert de veiligheidssituatie, al is de veiligheidssituatie momenteel nog beter dan in buurlanden Mali en Burkina Faso. Sinds 2019 is het grensgebied met die landen onveiliger geworden door de groeiende aanwezigheid van *Jama'at Nusrat al-Islam wal-Muslimin* (JNIM) en *Islamic State Sahel Province* (ISSP), met een sterke toename van het aantal aanslagen sinds 2022. Tevens is er in de regio Tillabéri, in het westen van Niger, sprake van groeiend geweld tussen bevolkingsgroepen, dikwijls langs etnische lijnen. Het wegvallen van Frankrijk als traditionele veiligheidspartner zet de deur open voor andere internationale partners om dit vacuüm te vullen, zoals mogelijk Rusland en/of de paramilitaire Wagner Group. Niger is een transitland voor migranten uit West-Afrika onderweg naar Europa. Het is de verwachting dat de migratiebewegingen in en via Niger zullen toenemen.

Mali

Volgend op grootschalige maatschappelijke onvrede werden in 2020 en 2021 staatsgrepen gepleegd in Mali. Sinds 2021 is een militaire transitie regering aan de macht. In juli 2022 kwam deze een transitieperiode overeen met ECOWAS in ruil voor opheffing van economische en financiële sancties. De transitieperiode moest uiterlijk in maart 2024 afgerond zijn met het houden van presidentsverkiezingen. Op 25 september jl. hebben de transitieautoriteiten echter bekendgemaakt dat deze verkiezingen "licht" zullen worden uitgesteld, waardoor de ECOWAS-deadline niet wordt gehaald. Een nieuwe datum voor deze stembusgang is nog niet bepaald.

Mali legt in de samenwerking met internationale partners een sterke nadruk op de Malinese soevereiniteit. De transitieautoriteiten voeren een beleid van "diversificatie" in hun externe

¹ Wereldbank: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=BF-ML-MR-NE-TD>

² Gerapporteerde aantallen zoals weergegeven door het Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED).

³ UNHCR: <https://data.unhcr.org/en/situations/sahelcrisis>

⁴ OCHA Global Needs Overview: <https://humanitarianaction.info>

partnerschappen, waarbij met name de veiligheid- en economische samenwerking met Rusland sterk is aangehaald, inclusief met de paramilitaire Wagner Group. De veiligheidssamenwerking met Frankrijk is beëindigd. Op 30 juni jl. stemde de VN-Veiligheidsraad unaniem in met een resolutie die het mandaat van de VN-vredesmissie MINUSMA per 30 juni 2023 beëindigt. Deze beslissing volgde op een officieel verzoek van Mali om MINUSMA zonder vertraging terug te trekken. De terugtrekking moet op 31 december 2023 zijn afgerond. Volgens Mali heeft de missie onvoldoende opgeleverd. De terugtrekking is in gang gezet en verschillende VN-basissen zijn al overgedragen aan de Malinese autoriteiten. De snelle terugtrekking van MINUSMA verloopt moeizaam, onder meer door tegenwerking van de Malinese autoriteiten en de jihadistische dreiging. Tegelijkertijd blijft Mali benadrukken dat het openstaat voor samenwerking met VN-agentschappen, die hun werkzaamheden in Mali blijven voortzetten. Mali zegt daarnaast bereid te zijn om samenwerking met de EU te continueren.

De veiligheidssituatie in Mali is met name in het centrum en noorden zeer fragiel en recent sterk verslechterd. Verschillende jihadistische groepen, zoals JNIM en ISSP, hebben in de afgelopen periode terrein gewonnen en plegen regelmatig aanslagen op overheidsdoelwitten, MINUSMA-personeel en burgers. Met de terugtrekking van MINUSMA is er sprake van een toename van gevechten tussen Toearegrebellengroepen in het noorden, jihadistische groepen en het Malinese leger dat ondersteund wordt door de paramilitaire Wagner Group. In 2015 is door de voormalig Toearegrebellengroepen en de centrale Malinese regering het Algiers Vredesakkoord getekend. MINUSMA speelde een belangrijke rol in het faciliteren van de dialoog tussen de Malinese regering en Toearegrebellengroepen uit het noorden. Met het wegvallen van MINUSMA is de toekomst van het vredesakkoord van Algiers uit 2015 uiterst onzeker.

Burkina Faso

In Burkina Faso is de politieke en veiligheidssituatie sinds 2017 snel verslechterd. JNIM en ISSP hebben zich vanuit Mali geleidelijk verspreid naar grote delen van het land. Inmiddels is Burkina Faso een springplank voor de verdere verspreiding van geweld richting verschillende West-Afrikaanse kuststaten. Ondanks een afname in het aantal incidenten ten opzichte van het begin van 2023 vallen er per incident meer slachtoffers. Zowel jihadistische groeperingen als veiligheidstroepen begaan mensenrechtenschendingen. Toegang voor humanitaire actoren is zeer beperkt, veel steden zijn omsingeld door gewapende groeperingen, en burgers zitten in het nauw.

In januari 2022 werd president Kaboré uit onvrede over de toenemende onveiligheid door een militaire staatsgreep afgezet. Transitiepresident Damiba kwam in juli 2022 een transitieplan overeen met ECOWAS, met als doel presidentsverkiezingen in juli 2024. In september 2022 vond wederom een machtsgreep plaats, waarbij kapitein Traoré de macht overnam. Deze heeft toegezegd zich aan het transitietijdspad te houden, maar dit moet zich nog uitwijzen. Op 30 september jl. gaf Traoré aan dat nieuwe verkiezingen ondergeschikt zijn aan de veiligheidssituatie en geen prioriteit hebben. De huidige transitieregering is niet bij machte het geweld te beteugelen. In een poging haar militaire capaciteit uit te breiden heeft de transitieregering lokale zelfverdedigingsmilities geïncorporeerd in de krijgsmacht.

In 2023 is een einde gekomen aan de militaire samenwerking met Frankrijk. Burkina Faso heeft al enige jaren een militaire samenwerkingsovereenkomst met Rusland. Het kabinet kan geruchten over de aanwezigheid van de paramilitaire Wagner Group in Burkina Faso niet bevestigen.

Tsjaad

Tsjaad bevindt zich, sinds het plotselinge overlijden van president Idriss Déby in 2021, in een politieke transitie onder leiding van diens zoon Mahamat Déby. Na het overlijden van president Déby hadden snel presidentsverkiezingen moeten plaatsvinden, maar in oktober 2022 werd de transitieperiode verlengd tot eind 2024. Dit leidde tot grote onvrede en protesten onder de Tsjadische bevolking. Deze werden hardhandig neergeslagen, met honderden doden tot gevolg. De burgeroorlog in buurland Soedan veroorzaakt grote vluchtelingenbewegingen richting Tsjaad. Dit drukt zwaar op de al beperkte middelen van het land en heeft geresulteerd in een humanitaire crisis in het oosten van het land. Hoewel er in Tsjaad sprake is van relatieve politieke stabiliteit, is

er een risico dat het transitieproces, de beperkte maatschappelijke ruimte en de voortslepende humanitaire crisis leiden tot toenemende instabiliteit.

Mauritanië

Mauritanië is op politiek en veiligheidsgebied relatief het meest stabiele land in de Sahelregio. In 2024 vinden er presidentsverkiezingen plaats. Mauritanië is een partnerland van de NAVO. Het partnerschap is met name op gericht op kennisdeling en advisering van de krijgsmacht op thema's zoals terrorismebestrijding en capaciteitsopbouw.

Regionaal

Na de staatsgrepen in de Sahelregio heeft de Afrikaanse Unie (AU) Mali, Burkina Faso en Niger als leden geschorst. ECOWAS heeft het lidmaatschap van Mali en Burkina Faso opgeschort. De ondemocratische machtsovernamen waren aanleiding voor ECOWAS om verregaande sancties tegen deze landen in te stellen, zoals de sluiting van de grenzen en het luchtruim boven de landen, het blokkeren van financiële transacties en het bevriezen van tegoeden. In Mali en Burkina Faso is een deel van de ECOWAS-sancties inmiddels opgeheven.

Na de staatsgreep in Niger van 26 juli jl. zijn door de dreiging van meerdere West-Afrikaanse staten om in ECOWAS-verband militair in te grijpen in Niger, de spanningen tussen ECOWAS en bovengenoemde Sahellanden toegenomen. Mede in reactie op de ontwikkelingen in Niger richtten de militaire machthebbers van Mali, Burkina Faso en Niger de *Alliance des États du Sahel* op. Dit betreft een defensiesamenwerkingsverband ter gezamenlijke bestrijding van terrorisme, maar ook om elkaar onderling bij te staan bij aanvallen door derden. Deze alliantie lijkt hiermee de G5, het oorspronkelijke samenwerkingsverband van de vijf Sahellanden, buiten spel te zetten.

Binnen de regio worden verscheidene nieuwe initiatieven opgezet om de expansie van jihadistisch geweld naar de West-Afrikaanse kuststaten het hoofd te bieden, zoals het Accra Initiatief. Dergelijke initiatieven bevinden zich nog in een verkennende fase en ondervinden hinder van de regionale spanningen.